

Asia: VN/238/2025

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi elatustukilain, lapsen elatuksesta annetun lain sekä tulotietojärjestelmästä annetun lain muuttamisesta

Elatustukilaki

Ovatko elatustukilain 11–12 §:t perusteluineen selkeät?

Kansaneläkelaitoksen lausunto kokonaisuutena kohdassa "muut kommentit koskien esitystä".

Onko elatustukilain 13 a §:n sisältö perusteluineen selkeä?

-

Onko elatustukilain 34 §:n sisältö perusteluineen selkeä?

-

Onko elatustukilain 36 §:n sisältö perusteluineen selkeä?

-

Laki lapsen elatuksesta

Onko lapsen elatuksesta annetun lain 8 d §:n sisältö perusteluineen selkeä?

-

Onko lapsen elatuksesta annetun lain 13 a §:n sisältö perusteluineen selkeä?

-

Onko lapsen elatuksesta annetun lain 13 b §:n sisältö perusteluineen selkeä?

-

Onko lapsen elatuksesta annetun lain 17 §:n sisältö perusteluineen selkeä?

-

Lapsen elatuksesta annetun lain mukaan elatusavun suuruus määritellään lapsen yksilöllisen elatuksen tarpeen perusteella, mutta vanhemmat vastaavat lapsensa elatuksesta kykynsä mukaan. Hallituksen esitykseen liittyvän palautteen ohella palautetta toivotaan myös kysymykseen siitä, tulisiko säätää vanhempien vahvemmassa velvoitteesta arvioida lapsen elatuksen tarvetta ja omaa elatuskykyään säännöllisesti, sekä, tähän liittyen, vanhemman velvollisuudesta ryhtyä toimiin elatusavun määrän tarkistamiseksi, jos tarve tarkistamiseen ilmenee. Jos kyllä, niin miten asiasta tulisi säätää?

-

Tulotietojärjestelmästä annettu laki

Onko tulotietojärjestelmästä annetun lain 13 §:n sisältö perusteluineen selkeä?

-

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne esityksen vaikutusarvioinneista.

-

Onko teillä täydennettävää esityksen nykytilan kuvaukseen tai muuhun tekstiin?

-

Muut kommenttinne koskien esitystä.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi elatustukilain, lapsen elatuksesta annetun lain sekä tulotietojärjestelmästä annetun lain muuttamisesta

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt Kansaneläkelaitokselta lausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi elatustukilain, lapsen elatuksesta annetun lain sekä tulotietojärjestelmästä annetun lain muuttamisesta.

Esityksen tavoitteena on aikaansaada pääministeri Orpon hallituksen valtionalouden kehyspäättökseen 2025-2028 sisältyvä elatustuen menosäästö. Tavoitteena on myös parantaa lapsen oikeutta riittävään, vanhempien elatuskyvyn mukaiseen elatukseen ja toisaalta edistää elatustuen tarkoituksenmukaista kohdentumista sekä ehkäistä nykyistä tehokkaammin elatustuen mahdollisia väärinkäytöstilanteita.

Kansaneläkelaitoksen lausunto

Kansaneläkelaitos kannattaa esityksen edellä kuvattuja tavoitteita ja katsoo, että esitykseen sisältyvät muutosehdotukset tukevat omalta osaltaan tavoitteiden saavuttamista. Myös esitykseen

sisältyvä tavoite parantaa niiden elatusvelvollisten asemaa, joiden elatuskyky on mahdollisesti alhaisempi kuin elatussopimuksessa tai -päätöksessä vahvistettu elatusapu on kannatettava.

Taloudelliset vaikutukset

Kuten esityksessä todetaan, Kansaneläkelaitos on vaikutusten arvioinnin tueksi tehnyt rekistereistään haun elatusvelvollisista, joilla on puutteellinen elatuskyky, jonka vuoksi lapsi saa elatustukea. Haussa on rajattu pois elatusvelvolliset, jotka Kansaneläkelaitoksen tietojen mukaan saavat toimeentulotukea, eläkettä tai työttömyysturvaa, sillä heidän elatuskykynsä ei arvioitu parantuneen. Rajauksen jälkeen jäljelle jäi noin 6 000 elatusvelvollista, joista arviolta noin 1000 osalta arvioidaan voitavan tehdä ilmoitus hyvinvointialueille ja joiden osalta elatusavun korottaminen saattaisi olla mahdollista. Kansaneläkelaitos korostaa, että kyse on karkealla tasolla tehdystä arviosta ja on hyvin epävarmaa, kuinka monesta elatusvelvollisesta tiedot tältä osin luovutettaisiin ja toisaalta kuinka moni elatusvelvollinen olisi tosiasiassa maksukykyinen, koska arviossa ei ole voitu käyttää tulorekisteritietoja.

Lisäksi arviossa on huomioitava, ettei tapauksia käydä läpi systemaattisesti vaan ilmoitukset perustuvat tapauskohtaiseen harkintaan, joka realisoituu esimerkiksi elatustuen ratkaisutoiminnan yhteydessä. Myös tämän vuoksi ilmoitusten määrää vuositasonalla on erittäin haasteellista arvioida etukäteen. Näin ollen vasta lain voimaantulon jälkeen on tarkemmin mahdollista arvioida, miten suuri hyvinvointialueille toimitettavien tapausten määrä tältä osin on.

Siltä osin, kun esityksessä on arvioitu sen taloudellisia vaikutuksia toimeentulotuen vaikutusten kannalta, Kansaneläkelaitos toteaa, ettei vahvistettua elatusapua huomioda asiakkaan menona perustoimeentulotukioikeutta arvioitaessa. Näin ollen esityksellä ei arvioida olevan vaikutuksia elatusvelvollisen perustoimeentulotukioikeuteen.

Vaikutukset Kelan toimintaan

Elatusvelvollisten taloudellisen tilanteen tarkastelu ja tämän nojalla ilmoitusten tekeminen toimivaltaiselle hyvinvointialueelle on Kansaneläkelaitokselle uusi tehtävä. Ottaen huomioon, että Kansaneläkelaitoksen on tarkoitus arviota tehdessään pitäytyä elatusvelvollisen taloudellista tilannetta koskeissa tulo- ja verotustiedoissa, niissä mahdollisesti tapahtuneissa muutoksissa sekä ilmoittaa vain olennaisiksi arvioimansa muutokset, työmäärän arvioidaan olevan vähäinen.

34 § Oikeus tietojen saamiseen

Elatustukilain 34 pykälässä säädetään Kelan oikeudesta tietojen saamiseen eri tahoilta.

Esityksessä pykälän 1 momentin johdantoa ehdotetaan muutettavaksi säätämällä Kansaneläkelaitoksen oikeudesta saada tietoja säännöksessä luetelluilta tahoilta myös elatustukilaissa säädettyjen oikeuksien toimeenpanemiseksi. Ehdotus liittyy esityksessä ehdotettuun elatustukilain 36 pykälän uuteen 3 momenttiin, jossa säädettäisiin Kansaneläkelaitoksen oikeudesta luovuttaa elatusvelvollisen tietoja toimivaltaiselle hyvinvointialueelle. Tiedot olisi oikeus luovuttaa tilanteessa, jossa Kansaneläkelaitos yksittäistapauksessa elatusvelvollisen tulo- tai verotustietoja tai niiden muutosta koskevien tietojen perusteella arvioisi olevan tarvetta elatusvelvollisen elatuskyvyn uudelleen arvioimiseen. Esitetty muutos on kannatettava ehdotetun tietojen luovutusosoikeuden toteuttamiseksi.

Esityksessä viitataan nykytilan arvioinnin yhteydessä tulotietojärjestelmästä annetun lain 5 luvun 13 pykälään, jossa säädetään tietojen käyttäjien oikeudesta saada tietoja tulotietojärjestelmästä.

Ottaen huomioon, ettei tulotieto ole lähtökohtaisesti tarpeellinen elatustuen myöntämiseksi ja siten etuuden toimeenpanemiseksi vaan nimenomaan nyt esitetyn 36 pykälän 3 momentin mukaisen tietojen luovutusosoikeuden arvioimiseksi, Kansaneläkelaitos esittää harkittavaksi, tulisiko esitystä tulotietojärjestelmästä annetun lain edellä mainittu sääntely huomioiden tarkentaa tulorekisteristä saatavien tulotietojen käyttöoikeuden osalta.

Nyt lausuttavana olevalla esityksellä esitetään säädettäväksi Kelan oikeudesta elatustukilain 34 pykälän nojalla saada välttämättömiä tietoja elatustuen ratkaisemiseksi tai muiden elatustukilaissa säädettyjen oikeuksien tai tehtävien toimeenpanemiseksi postilain mukaiselta yleispalvelun tarjoajalta. Käytännössä esitettävän oikeuden nojalla voidaan selvittää, minne elatustuen saajan tai elatusvelvollisen postit tosiasiaa jaetaan tai on jaettu. Muutos selkeyttää osapuolten tosiasiallisen asumisen ja sitä kautta elatustukioikeuden sekä väärinkäytösepäilyjen selvittämistä ja on kannatettava.

36 § Oikeus tietojen luovuttamiseen

Kansaneläkelaitos toteaa, että sen toimivaltaan kuuluu elatustuen toimeenpano elatustukilain nojalla. Elatusvelvollisen elatuskyky ja elatusavun määrä vahvistetaan hyvinvointialueiden tai tuomioistuinten toimesta lapsen elatuksesta annetun lain nojalla.

Tehtyään 34 pykälän tai 35 pykälän tai muutoin saamiinsa tietoihin perustuen yksittäistapauksessa sellaisen elatusvelvollisen taloudellista tilannetta koskevan havainnon, jonka nojalla Kansaneläkelaitos arvioi olevan tarvetta arvioida elatusvelvollisen elatuskykyä uudelleen, se voisi salassapitosäännösten estämättä antaa havaintoa koskevat tiedot sekä käytettävissään olevat elatusvelvollisen yksilöinti- ja yhteystiedot toimivaltaiselle hyvinvointialueelle esitetyn 36 pykälän 3 momentin perusteella. Kela kannattaa mahdollisuutta luovuttaa tältä osin elatusvelvollisen tietoja.

Siltä osin kun esitetyssä 36 pykälän 3 momentissa viitataan elatustukilain 35 pykälään, Kansaneläkelaitos toteaa käsityksensä, ettei elatusvelvollisen taloudellisen tilanteen havainnointi sen nojalla ole mahdollista esimerkiksi elatustuen myöntämisen yhteydessä, koska tietojen käyttö edellyttää pykälän sanamuodon mukaan, että tiedot on lain mukaan otettava huomioon päätöksenteossa ja on ilmeistä, että tiedot vaikuttavat elatustukeen.

Ottaen huomioon, että esitetyssä 36 pykälän 3 momentissa ei ole lueteltu luovutettavia tietoja tyhjentävästi, Kela esittää, että oikeus luovuttaa tieto-ja sidottaisiin tältä osin välttämättömiin tietoihin.

Elatusvelvollisen taloudellista tilannetta koskevan havainnon osalta Kansaneläkelaitos korostaa, että sen arvio perustuu väistämättä hyvin karkealla tasolla tehtävään tulo- ja verotustietoihin pohjaavaan havainnointiin eikä se voi ottaa tässä yhteydessä kantaa elatusavun oikeaan määrään tai elatusvelvollisen tosiasialliseen elatuskykyyn. Edellä mainittuun liittyen esityksen sanamuodoista on kuitenkin monin paikoin tulkittavissa, että Kansaneläkelaitos arvioisi nimenomaan elatusvelvollisen tosiasiallista elatuskykyä. Esitystä esitetään tarkennettavaksi tältä osin, jotta epäselvyyttä viranomaisten tehtävistä ei pääsisi syntymään.

Liittyen edellä mainittuun Kansaneläkelaitoksen rooliin nimenomaan elatustuen toimeenpanijana Kansaneläkelaitos pitää esityksessä valittua mallia, jossa tarkastelu kohdennetaan vain elatusvelvollisen taloudelliseen tilanteeseen ja sen muutoksiin, perusteltuna. Kansaneläkelaitoksen käsityksen mukaan myös elatustukimenojen säästötavoitteen saavuttamisen kannalta keskeisintä on tarkastella tilanteita, joissa elatustuki on myönnetty elatusvelvollisen puutteellisen elatuskyvyn perusteella mahdollisesti hyvinkin pitkälle ajanjaksolle.

Mia Helle

Heli Hänninen

Yksikön päällikkö

Keskuksen päällikkö

Lisätietoja: juristi Kaisa Rainakari

Rainakari Kaisa
Kansaneläkelaitos